

6. Гнатюк В. "Гуцульське мистецтво" в Косові / В. Гнатюк // Діло. – 1923. – 21 квітня. – С. 2.
7. Гнатюк В. Коломийки. Т. 1 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1905. – Т. XVII. – 260 с.
8. Гнатюк В. Коломийки. Т. 2 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1906. – Т. XVIII. – 315 с.
9. Гнатюк В. Коломийки. Т. 3 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1907. – Т. XIX. – 254 с.
10. Гнатюк В. Українські народні байки (звіриний епос). Т. 1–2 / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1916. – Т. XXXVII–XXXVIII. – 560 с.
11. Головацький Я. Карпатская Русь. Географическо-статистические и историческо-этнографические очерки Галичины, Северо-восточной Угрии и Буковины / Я. Головацький (Оттиск из Славянского сборника, 1875). – 266 с.
12. Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття. Тисячолітній літопис Гуцульщини / В. Грабовецький. – Івано-Франківськ, 2004. – Т. 3. – 464 с.
13. Грицик М. Фольклорно-етнографічні видання Галичини 60-70-х рр. XIX ст. і їх значення у розвитку загальноукраїнської національної культури / М. Грицик // Народна творчість та етнографія. – 1998. – № 2–3 – С. 16–21.
14. Гургула І. Звичаї і повір'я пов'язані з писанками / І. Гургула // Нова хата. – 1928. – № 4. – С. 4–5.
15. Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність "Руської трійці" на Гуцульщині / Р. Кирчів. – К., 1990. – 344 с.
16. Ластівка К. Орнамента писанок на Буковинському підгір'ю / К. Ластівка // Нова хата. – 1932. – № 5. – С. 2–3.
17. Подлуський Ю. Гуцульщина / Ю. Подлуський. – Перемишль, 1938. – 7 с.
18. Слободян О. Народна кераміка села Пістиня / О. Слободян // Народна творчість та етнографія. – 1981. – № 6. – С. 65–71.
19. Створення столярсько-різьбярської робітні і школи в Косові // Діло. – 1923. – 29 квітня. – С. 5.
20. Тарновецький В. Як Гуцули пишуть свої писанки? / В. Тарновецький // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1929. – Т. XXI. – Ч. 1. – С. 157–161.
21. Ткаченко В. Писанкарство в Україні: Історіографія (1910–1980-і рр.) / В. Ткаченко // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 2. – С. 92–96.
22. Франко І. О гарний ти, краю! Твори про Гуцульщину і гуцулів / І. Франко. – Косів, 2006. – 460 с.
23. Хланта І. Коштовні перлини Карпат / І. Хланта // Казки Карпат: Українські народні казки. – Ужгород, 1989. – 418 с.
24. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 2 / В. Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1901. – Т. IV. – 320 с.
25. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 3 / В. Шухевич // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1902. – Т. V. – 256 с.
26. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 5 / В. Шухевич. – Львів, 1908. – 300 с.

This article is to highlight on the Ukrainian ethnographic researches at the end of 19th – the first half of the 20th centuries about the art and folk of gutsuls. The special attention is given to study the architecture of gutsuls, pysancarstvo and other typies of the traditional art by Ukrainian researches.

Key words: Gutsulshchyna, art, folk, pysancarstvo.

УДК 39:321.02 (477.85)

ББК 63.5

П.Л. Костючок

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЗАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ НАПРИКІНЦІ 1918 – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1919 рр.

У статті проаналізована участь закарпатських українців у політичному житті краю, розкрито фактори, які сприяли політизації українців, та особливості вказаного процесу. Доведено, що засадничою метою національно-визвольного руху українців Закарпаття було домагання української державно-національної ідентичності.

Ключові слова: українське населення, Закарпаття, політизація, український національно-визвольний рух, етнічна консолідація.

Останнім часом у сучасній історичній та етнополітичній літературі стало модним користуватися поняттям політизації етнічності. Проте не завжди його вживання є виправданим і коректним, свідченням чого стала поява кількох праць, які довільно інтерпретують політизацію етнічності. Сучасні дослідження Дж.Ротшильда, Д.Белла,

М.Есмана, В.Ісаїва, Дж.Келласа, О.Мотиля, У.Ньюмена, У.Петерсена дають можливість визначити політизацію етнічності як процес набуття етнічною спільнотою політичної свідомості, її мобілізації на досягнення певної мети, виходу на арену політичного життя й боротьби за участь у прийнятті політичних рішень і контролі за їхнім виконанням [14]. Тобто, по суті, це процес перетворення етнічних спільнот на суб'єкти історії.

Важливе значення в цьому контексті відіграє дослідження етнополітичної історії українства ХІХ – першої половини ХХ ст., що знаходилося під владою іноетнічних режимів. Окреме місце в цьому ряді займає українство Закарпаття, яке пройшло складний шлях етнізації, політизації, становлення й утвердження національної самоідентифікації. На цьому тлі особливо виділяються 1918–1919 рр., які показали напрям політизації українства й підкреслили його реальну національну ідентичність. Означена проблема так чи інакше порушувалася в історичній літературі. Так, окремі її аспекти висвітлені в працях радянських (Н.Баженова, І.Компанієць, П.Сміян, М.Троян) [1; 17; 20; 21; 32; 34] і сучасних (М.Вегеш, С.Віднянський, І.Гранчак, Н.Гречанюк, П.Магочій, М.Мушинка, М.Токар, В.Шандор) дослідників [2; 3; 4; 6; 22; 24; 25; 27; 33; 36]. Однак вона не була предметом спеціального дослідження. Метою дослідження є аналіз факторів, які сприяли політизації українців Закарпаття та їх участі в політичному житті краю.

Українське населення Закарпаття в ХІХ – на початку ХХ ст. було відсторонено від участі в політичному житті Габсбурзької монархії. Політична нерівноправність, жорстке обмеження виборчих прав, зведення нанівець демократичних свобод, відсутність української політичної і нечисленність національно-культурної еліти не сприяли політизації українців Закарпаття. Становище українства погіршували утиски й дискримінаційна політика угорської влади в соціальній, економічній, освітній і навіть побутовій сферах. Наслідком цього стала неспроможність українства на політичному рівні відстоювати власні національно-культурні права й потреби. Таким чином, унаслідок втілення на практиці тотальної асиміляційної політики угорського уряду національний поступ українців Закарпаття впродовж ХІХ – початку ХХ ст. був загальмований.

Однак на початку ХХ ст. під впливом суспільно-політичних і етнокультурних процесів у Галичині й Наддніпрянщині в середовищі українського населення Закарпаття започаткувалися зміни, пов'язані зі зміною вектора його суспільно-політичної й національної активності. Унаслідок активізації різних видів етнічної соціалізації серед українців Закарпаття поглиблювалися процеси утвердження та збереження власної національної самоідентичності. Національним поступом українців була вкрай стурбована угорська влада. Так, радник угорського королівського уряду фон Драше-Лазер у приватному листі до австрійського держсекретаря писав: “Ми не дозволимо робити з нашого чудового рутенського народу українців” [29, с.131].

Безумовно, національній консолідації українців краю сприяли події Першої світової війни, національно-визвольні змагання в Австро-Угорській імперії та її розпад, державотворчі процеси в Галичині та на Наддніпрянщині. Унаслідок зміни політичної обстановки відбулося поетапне зростання національної самосвідомості українців, чому сприяв пошук шляхів національно-державного самовизначення [33]. Роль організаторів політичного життя українців на Закарпатті взяли на себе селянство й нечисленна українська місцева інтелігенція (священики, учителі). З цього приводу С.Ключурак зауважив, що “ми боляче відчували відсутність національно-свідомої інтелігенції, без якої важко було організувати нове життя не тільки в Ясіню, але всюди по нашому Прикарпатті” [19, с.99]. Таким чином, українці Закарпаття з об'єктів угорської етнополітики в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. стали суб'єктами політичної сфери. Саме вони в 1918 – 1919 рр. активно включилися в суспільно-політичне життя краю, що знайшло відображення в пошуках своєї державно-національної ідентичності. Основною засадою полі-

тизації була ідея злуки з Україною, яка стала стержневою в політичному житті Закарпаття.

У 1917–1918 рр. національно-визвольний рух українців Закарпаття характеризувався помітним політичним піднесенням. Газета “Діло” писала, що “український народ Марамароського комітату, головно селянство, заявилося за злукою зі Соборною Україною” [30]. У жовтні-листопаді 1918 р. політизаційний рух значно активізувався. Крім участі в мітингах і зборах, українці перейшли до радикальних кроків – організації власних національних представницьких органів як на локальному, так і на регіональному рівнях. Свідченням цього стало створення цілого ряду українських самоврядних народних рад, які перебрали владу у свої руки. На кінець 1918 р. на Закарпатті виникли “три політичні осередки: на сході – Хуст, середня частина – Ужгород, на заході – Пряшів” [35, с.23]. Так, Хустська й Пряшівська ради притримувалися української орієнтації, Ужгородська займала проугорські позиції [3, с.48].

Одну з перших народних рад – Руську (Українську) народну раду – було організовано 8 листопада 1918 р. на зборах жителів с. Стара Любовня. На чолі ради став о. Омелян Невицький. Ініціатори скликання цієї ради розробили спеціальну анкету щодо політичного майбутнього Закарпаття, яку впродовж листопада 1918 р. розіслали в усі села Любовнянської округи. Також було прийнято “Маніфест до русинів Угорщини”, в якому вказувалося на необхідність “відірватися від Мадярщини і злучитися з Україною” [35, с.23]. Згодом провід народної ради переїхав до Пряшева.

Відгукуючись на заклик Любовнянської ради, українці організували народні ради в більшості населених пунктах Закарпаття. Особливою активністю відзначалися Марамарощина, Свалявщина, Хустщина. Створені народні ради виступали органами місцевого самоврядування. Їх діяльність охоплювала широке коло найрізноманітніших проблем. Прикладом може слугувати діяльність Вишньо-Верховинської Руської (Української) народної ради, оформленої як один із відділів Любовнянської ради.

8 листопада 1918 р. у Сваляві була створена Карпато-Русинська (Українська) народна рада, яка активно відстоювала українську національно-демократичну ідею. На її чолі став Михайло Комарницький. У своїй відозві народна рада постановила “прилучитися до Великої України” [35, с.24].

Активних обертів процес організації українських народних рад набрав на Марамарощині. Особливе значення в цьому процесі відіграла народна рада в Ясіні [7], яка стала одним із дієвих центрів українського національно-визвольного руху на Закарпатті [27, с.58]. Її створенню передувала (1 листопада 1918 р.) організація місцевої української міліції, яку очолив Степан Клочурак – австро-угорський старшина, що повернувся з війни. З його ініціативи угорську жандармерію й прикордонну поліцію було роззброєно та замінено українською. Одночасно було усунено від влади проугорського старосту й замінено на свідомого українця Дмитра Іванюка, який мав виконувати обов’язки до призначення виборів [24, с.13].

Угорська влада не була зацікавлена в розвитку такого ходу подій. Для проведення переговорів із представниками української влади до Ясіні було направлено начальника Потиської (Рахівської) округи Степана Тівадара. 6 листопада 1918 р. угорський посадовець закликав місцеве населення до громадянського спокою. С.Тівадар “приніс радісні вісті” про добру волю угорського уряду щодо забезпечення українцям автономних прав. Він запропонував гуцулам, що, за умови повернення угорської жандармерії, “до всіх урядів, де замешкують гуцули, будуть призначені гуцули” [19, с.100]. С.Тівадар вимагав повернення до урядування попереднього старости, угорських відділів жандармерії та прикордонної поліції до тих пір, “поки на їх місце не найдуться кваліфіковані сили між русинами” [19, с.100]. Проте українське населення виступило проти угорського правління й висловилося за приєднання до України.

8 листопада 1918 р. в Ясіні було скликане загальне віче українського населення округи, на якому начальник міліції Степан Ключурак проголосив, що “на нашій землі ми хочемо стати господарями” [19, с.104]. Шляхом досягнення цієї мети було визначено збройну боротьбу й повне перебрання влади до своїх рук [18]. Степан Ключурак закликав: “Берім собі приклад від інших поневолених народів – від близьких румунів, від поляків, чехів і, головню, від своїх братів-українців в Галичині, які розпочали боротьбу за своє визволення і об’єднання з Україною” [19, с.104].

Підсумком всенародного віча стало створення Гуцульської народної ради (ГНР), яка проголосила курс на возз’єднання з Україною. Соборницьку ідею підтвердили загальним голосуванням, яке було проведено з ініціативи Степана Ключурака. Як він сам зазначав у своїх спогадах, “руки підняли всі без винятку, викрикуючи: “Хай живе наша Україна” [19, с.104].

До кількісного складу ГНР входило 42 члени, з них 38 представників місцевого українського проводу. Крім українців, до ГНР входили чотири представники від німців, євреїв й угорців. Головою ГНР було обрано Степана Ключурака, секретарем – Миколу Сабадюка. Виконавчим органом Гуцульської народної ради стала Головна управа, яка налічувала 12 осіб. Саме Головна управа була фактичним керівником громадського життя в Ясіні [19, с.105–106].

Одночасно були створені комісії, на чолі яких стали члени ГНР. Зокрема, шкільну комісію очолив Іван Пасулька, лісову – Іван Тимчук, лісових робіт – Степан Ключурак, торгівельну – Василь Климпуш, харчову – Юра Кабалюк, адміністративну – Дмитро Іванюк, військову – Степан Ключурак. Завданням комісій було налагодження системи життєзабезпечення Ясіні [19, с.107].

На засіданні 8 листопада 1918 р. ГНР вирішила негайно встановити контакт з урядом ЗУНР і передати йому ухвалу зборів про злуку з Україною. 13 листопада 1918 р. уряд ЗУНР заявив, що територія, де живуть угорські українці, є частиною України. До столиці ЗУНР – Станіславова було відправлено делегацію ГНР, яка передала ухвалу зборів українського населення Ясінянщини про приєднання до України. У зв’язку із цим прем’єр-міністр ЗУНР Сидір Голубович зауважив: “Ви є першими посланцями з-за Карпат, що приносите нам таку радісну вістку”. Разом із тим він порадив українцям Закарпаття через представників делегації ГНР, щоби всюди робили так, як в Ясіні: обирали ради й поширювали національну свідомість [19, с.110].

Відповідні народні ради за прикладом Ясіня створювалися на всій території Закарпаття, де мешкали українці й становили відносно більшість. Зокрема, ради у Квасах і Білині, як і більшість народних рад Гуцульщини й Марамарощини, координували свою діяльність із ГНР. Відповідні процеси консолідації та координації діяльності народних рад спостерігалися на всій території Закарпаття.

Таким чином, створені українські народні ради перебрали на себе виконання функцій місцевих органів влади. Репрезентуючи інтереси українського населення краю, у своїх деклараціях і відозвах вони виступали за приєднання до України. З цього приводу Степан Ключурак писав, що “новий режим...зачав творити нове життя” [19, с.99].

У той самий час проугорські позиції в краї відстоювала створена 9 листопада 1918 р. Ужгородська рада рутенів Мадярщини. Рада рутенів однозначно проголосила про приєднання Закарпаття до Угорщини. Вона була єдиною, яка підтримала ідею злуки з Угорщиною [34, с.102].

Створення українських народних рад на всій території Закарпаття занепокоїло угорський уряд. Для запобігання радикалізації українського національного руху угорський уряд прагнув тримати ситуацію під контролем. З цією метою було створено окреме міністерство для русинів, яке очолив угрофіл д-р Орест Сабов. Воно видало дві відозви до місцевого населення, у яких обіцяло широку культурну автономію для укра-

інців, підтримувало їх право на національне самовизначення та цілий ряд демократичних свобод [10, арк.2–3]. З його ініціативи було розроблено законопроект про “Руську Крайну”, який гарантував автономні права українцям на території, де вони мали відносну більшість [10]. Для обговорення даного законопроекту 10 грудня 1918 р. у Будапешті було проведено з’їзд, на який були запрошені біля 500 представників від українського населення Закарпаття.

Проводячи з’їзд українців у Будапешті, угорська влада була переконана, що розроблений нею законопроект про автономію українців (т. зв. X закон про “Руську Крайну”) має бути прийнятим [9]. Однак проти цього активно виступили представники Марамарощини та Свалявщини. Українські делегати закликали вирішувати державну приналежність українців не в Будапешті, а на своїй рідній землі. Так, ведучи полеміку з угрофілами, Юлій Бращайко заявив, що “наш нарід має бажання жити зі своїми кровними братами в Україні” [19, с.113]. Д-р Михайло Андрапко підтримав братів Бращайків, констатує, що “ми бачимо, що румуни з’єднуються зі своїми братами в Румунії, словаки з чехами, а коли ми хочемо вільно жити у своїй рідній державі, ми повинні з’єднатися зі своїми братами-українцями в одній Україні” [19, с.114]. Він закінчив свою промову словами українського національного гімну: “Душу й тіло ми положим за нашу свободу і покажем, що ми, браття, козацького роду” [19, с.114]. Таким чином, переважна більшість делегатів висловилися за об’єднання з Україною. Угрофільські плани організаторів з’їзду зазнали повного краху. З цього приводу Степан Ключурак писав, що “це була перемога нашої національно свідомої інтелігенції і наших селян, які в чужому оточенні, в столиці Мадярщини, не боялись провалити приготвлені пляни мадярської влади і її прислужників, наших ренегатів”, “з’їзд став переломовим моментом у визвольній боротьбі нашого народу” [19, с.115–116].

18 грудня 1918 р. у Марамарош-Сиготі відбувся з’їзд делегатів Марамарощини. На ньому відбулось обрання Сигітської Руської (Української) Ради, яку очолив Михайло Бращайко. Сигітська Рада закликала українське населення Закарпаття самим вирішити своє майбутнє на з’їзді в Хусті, який мав відбутися 21 січня 1919 р. У “Воззванні до руського народу”, прийнятої Сигітською Радою, указувалося, що на з’їзд мають прибути представники від усього українського народу, який живе на Закарпатті, з комітетів Марамарош, Угоча, Берег, Унг, Земплин, Шариш і Спиш [31, с.265; 35, с.24].

На з’їзді в Марамарош-Сиготі делегати висловили бажання жити разом з усім українським народом. Д-р Михайло Бращайко у своєму виступі підкреслив: “Маємо лиш одну дорогу. До Києва!”, на що “збори закричали: “До Києва хочемо! Хто не з нами, най іде собі до Будапешту” [35, с.25]. З’їзд проголосив злуку українських земель в єдиній соборній державі. Своєю чергою представник ЗУНР д-р Осип Дудикевич на засіданні делегатів заявив, що з’їзд доказав, що український народ Мадярщини бачить своє щастя тільки в з’єднанні з Україною. Учасники з’їзду відкинули проект угорського уряду щодо створення автономної так званої “Руської Крайни” та входження її до Угорського королівства. Степан Ключурак зауважив, що “на зборах у Сиготі ми були свідками підйому духу у ще недавніх невольників, які тепер явно і сміло демонстрували свою приналежність до українського народу” [19, с.120].

Таким чином, представники українського населення Закарпаття взяли активну участь у роботі Сигітського з’їзду, на якому розглядалося питання про політичне майбутнє населення Закарпатського краю. Українці краю активно виступали проти централізаторської політики угорського уряду, відстоювали й домагалися возз’єднання з Україною.

Ідея злуки з Україною отримала повсюдну підтримку українського населення Закарпаття. Так, народна рада в Лалові на Мукачівщині постановила, що “ми ся приймаємо к вам до України, хочемо із вами жити” [31, с.245]. Рада в Синевирі заявила, що “єдиногласно із’являємо, що хочемо до України присоединитися і з ними воедино

жити” [34, с.105]. У резолюції народної ради Синевирської Поляни вказувалося, що карпатські українці прагнуть “соединитися до руської України” [34, с.106]. Подібні резолюції було ухвалено в переважній більшості населених пунктів Закарпаття [34, с.105–107].

Створення народних рад, їх резолюції, ухвала Сигітського з’їзду, неприйняття законопроекту про “Руську Крайну” спонукали угорський уряд застосувати силовий метод для “наведення порядку” й вирішення питання державної належності Закарпаття, оскільки проугорська агітація не давала бажаних результатів [11; 23]. Тому зусилля влади насамперед були спрямовані на Гуцульщину, на терені якої активно діяла ГНР. Із метою вивчення ситуації на місці до Ясіня 20 грудня 1918 р. прибув представник уряду Калман Фізеширі. Він заявив, що в Будапешті ширяться чутки, що в Ясіні панує повна анархія та бандитизм. Йому було доручено вжити заходів для нормалізації становища й подати відповідний звіт. Проте, проаналізувавши ситуацію, посадовець зауважив, що “у вас є більший порядок, як у нашому Будапешті” [19, с.122].

На його прохання 21 грудня 1918 р. відбулося чергове засідання ГНР, на якому К.Фізеширі закликав гуцулів до порозуміння з угорською владою. Проте від імені ГНР Микола Сабодюк підкреслив, що “ми з вами, з Угорщиною, фактично нічого спільного не маємо. Наша рада проголосила злуку з Україною. Нам вигідніше жити в одній державі із своїми братами українцями” [19, с.123].

Така позиція ГНР викликала агресивну реакцію угорських властей, унаслідок чого 22 грудня 1918 р. угорський військовий батальйон окупував Ясінянщину. Угорці перебрали владу до своїх рук. ГНР була ліквідована, а її члени пішли в підпілля. Проте силовий спосіб “наведення порядку” аж ніяк не загальмував українське політичне життя.

У перших числах січня 1919 р. західну частину Підкарпаття – Угочанський комітат окупували чеські війська, з півдня окупацією загрожували угорські, а на південному сході – румунські війська. Однак попри військову окупацію краю соборницький рух українців Закарпаття лише посилювався.

Події початку 1919 р. стали апогеєм політичної боротьби українців Закарпаття за возз’єднання з Україною. Український національно-визвольний рух очолили жителі Марамароського комітату. Яскравим прикладом цього руху є діяльність Гуцульської народної ради, яка завдяки близькості з Галичиною встановила тісні зв’язки з урядом ЗУНР у Станіславові. Гуцульська делегація в складі Степана Клочурака й Івана Климпуша побувала в Станіславові, де була прийнята прем’єр-міністром уряду ЗУНР Сидором Голубовичем. Делегація доповіла про офіційне рішення віча в Ясіні й про соборницькі прагнення місцевого населення. Однак голова уряду зауважив, що у зв’язку з несприятливою зовнішньополітичною ситуацією ЗУНР не має можливості надати Закарпаттю військову допомогу. Підсумком зустрічі стала організація спеціальної інституції – “Секції пропаганди для угорусинів”, завданням якої стала активна пропагандистська робота через надання допомоги українськими фаховими культурно-освітніми виданнями [16; 19, с.109–110]. Відносини ГНР із ЗУНР продовжували активно розвиватися.

Представники ГНР Степан Клочурак, Євген Пуза, Іван Климпуш 2 січня 1919 р. узяли участь в урочистому засіданні УНРади ЗУНР, присвяченому злуці ЗУНР та УНР. На засіданні Степан Клочурак передав уряду ЗУНР тверду волю населення: “Приєднати до України землю, на якій вони споконвіку живуть, як невід’ємну частину України” [19, с.128–129]. Уряд в особі президента ЗУНР Євгена Петрушевича погодився допомогти гуцулам невеликим військовим підрозділом, який був направлений на Ясінянщину під виглядом добровольців для підтримки повстання проти угорської влади.

На початку січня 1919 р. під виглядом організації “Коляди” в Ясіні відбувалась активна підготовка повстання проти угорських окупантів. У ніч із 7 на 8 січня 1919 р. гуцули роззброїли угорську військову загоду, жандармерію й поліцію. Члени ГНР, налагодивши тісний контакт з урядом ЗУНР, отримали матеріальне та військове підкріплення, що надійшло залізницею з Коломиї. Владу до своїх рук знову перебрала ГНР [5; 20].

8 січня 1919 р. ГНР провела своє засідання, на якому було ухвалено, що всі рішення ради мають силу закону. Також на засіданні було розглянуто питання подальшої долі ГНР. Зважаючи, що “до України покищо нас не приєднали”, було вирішено проголосити Гуцульську Республіку [8; 18]. У результаті цього ГНР розпочала активну розбудову місцевих органів влади.

Виконавчим органом Гуцульської Республіки стала Українська народна рада, яку очолив Степан Клочурак. Було утворено дев'ять секцій (міністерств). Зокрема, військову секцію й секцію зовнішніх справ очолив Степан Клочурак, внутрішню – Дмитро Іванюк, харчову – Юра Кабалуєк, господарську – Іван Тимчук, освітню та шкільну – Іван Марусяк-Кузьмич [19, с.135].

Офіційно з ініціативи Української народної ради шляхом реорганізації місцевої міліції було вжито заходів щодо створення власного війська – Гуцульської Народної Оборони.

10 січня 1919 р. Українська народна рада в Ясіні розповсюдила відозву “Брати Русини”, у якій закликала ЗУНР і УНР допомогти українцям Угорщини: “Ходіть, браття, подайте мені помічну руку, допоможіть мені скинути тяжкі кайдани тай стати вольним чоловіком! Прийміть мене до своєї великої хати, я хочу з вами жити в одній вільній, нероздільній Україні!” [19, с.137–139].

У зв'язку із численними зверненнями громад Марамарощини та проханнями голови Марамароської Русько-Української народної ради Михайла Брацайка щодо звільнення всієї території комітату від угорської влади, Українська народна рада Гуцульської Республіки, дізнавшись про переміщення румунських військ із Байя-Маре до Сигота, прийняла рішення про адміністративне підпорядкування й збройне визволення Марамароської землі. 13 січня 1919 р. Гуцульська Народна Оборона розпочала Марамарош-Сигітську військову операцію. Наступаючи в сигітському напрямку, гуцульське військо 13–17 січня 1919 р. за активною допомогою місцевого населення підпорядкувало українській владі Богдан, Рахів, Великий Бичків, тобто територію Закарпатської Гуцульщини й більшу частину Марамарощини. 17 січня 1919 р. було звільнено Сигіт. У зв'язку із цим до Української народної ради надійшло прохання від Марамароської Русько-Української народної ради про необхідність наступу гуцульського війська на Хуст, щоби перешкодити планам угорців розігнати з'їзд українців, призначений на 21 січня 1919 р. Однак 19 січня в результаті кровопролитних боїв, великих утрат, наступу переважаючих сил румунської армії м. Сигіт було залишене. В оточенні опинилася частина гуцульського війська, яка згодом була інтернована [28, с.418].

Залишки війська змушені були евакуюватися на північ до Устерік, залишивши Великий Бичків і Рахів. В окупованих румунськими військами населених пунктах відбувалася “нагінка на свідомих українців” [13]. У результаті в територіальні межі Гуцульської Республіки входили лише північні населені пункти Рахівщини.

Українська народна рада Гуцульської Республіки й Марамароська Русько-Українська рада в Сиготі звернулися до угорських українців із відозвою не піддаватися ворожій мадярській пропаганді й вислати своїх делегатів на з'їзд до Хусту. Бо цей “всенародний з'їзд рішатиме долю нашого народу, як нам, русинам-українцям, дальше жити, чи остатися надалі рабами і слугами мадярського панства, чи жити в одній своїй державі Україні разом з нашими братами русинами-українцями” [31, с.265].

У досить складних внутрішньополітичних умовах, зумовлених українсько-румунським військовим протистоянням та окупацією чеськими військами західної частини Закарпаття, 21 січня 1919 р. проходив загальнокрайовий з'їзд у Хусті. На з'їзді були присутні 420 делегатів від 420 тисяч українців Закарпаття. Найбільше представництво делегатів було з Марамароського, Березького, Угочанського та Ужанського комітетів Закарпаття, а також близько тисячі гостей із навколишніх сіл [4, с.109]. Отже, Хустський з'їзд став найбільш представницьким політичним форумом закарпатців [4, с.109].

З'їзд у Хусті підтримав всенародний рух на злуку з Великою Україною й беззаперечно закріпив соборницькі прагнення українців Закарпаття. Зокрема, Іван Волощук, делегат із Нанкова, заявив: “Мати кличе нас тепер, і ми, її діти, хочемо піти до неї. Україна кличе нас! Ми хочемо жити з Україною!” [12, арк.4]. Згідно з резолюцією з'їзду “Всенародний Конгрес Угорських Русинів з дня 21 січня 1919 р. ухвалює з'єднати комітати: Марамарош, Угоча, Берег, Уг, Земплин, Шарош і Абауй-Торна з Соборною Україною” [12, арк.4 зв]. На з'їзді було обрано Руську (Українську) Центральну народну раду, делегація якої на чолі з Михайлом Брацайком вирушила до Станіслава та Києва, де передала соборницькі ухвали українському уряду [3, с.61].

У цій ситуації угорська влада вдалася до чергового політичного заходу. Задля підкреслення державної єдності Закарпаття з Угорщиною було вирішено в березні 1919 р. провести вибори до парламенту “Руської Крайни” [13; 19, с.159]. Однак дана ініціатива уряду не була реалізована, оскільки українці відмовилися брати участь у голосуванні, і зазнала краху.

У березні 1919 р. Українські народні ради на спільному засіданні в Ужгороді об'єдналися й створили Першу Центральну Руську (Українську) народну раду. Головою Ради обрано Антона Бескида, заступниками – Августина Волошина, Михайла Брацайка та Михайла Стрипського.

Військова протидія з боку румунів не сприяла налагодженню співпраці між місцевими радами. Тому з ініціативи Української народної ради Гуцульської Республіки і Руської (Української) Центральної народної ради 29 квітня – 1 травня 1919 р. у Станіславові відбувся з'їзд угорських українців. У роботі з'їзду взяли участь 132 делегати із 62 сіл Закарпаття. Не зважаючи на складну воєнно-політичну ситуацію (чеські війська окупували західну й частково центральну частини Закарпаття, угорські – частково центральну частину, румунські – східну частину краю), шалену протидію з боку окупантів, делегати “виявили тверду волю нашого народу з'єднатися із своїми братами-українцями і жити в незалежній Україні” [26].

На початку травня 1919 р. румунські війська повністю окупували територію Марамарощини й Берегівщини. Газета “Народ” писала, що “румуні поступають в занятих ними комітатах Мармарош та Берег по варварськи” [14]. Зважаючи на внутрішньополітичне становище, 8 травня 1919 р. Перша Руська Народна рада прийняла рішення про приєднання Закарпаття до Чехословаччини. З цього приводу М.Брацайко заявив, що “420 делегатів із всіх частин Карпатської України вирішили приєднати Угорську Русь до України. Цю злуку неможливо здійснити внаслідок несприятливих воєнних подій. Але це серце і душу народу не змінить” [3, с.65].

11 червня 1919 р. окупаційні румунські власті розігнали Українську народну раду Гуцульської Республіки, у зв'язку із чим вона пішла в підпілля й продовжила боротьбу за національне визволення українців Закарпаття.

Таким чином, державотворчі процеси на Наддніпрянщині й проголошення ЗУНР вагомо вплинули на посилення політичної складової життєдіяльності українства Закарпаття, що знайшло відображення в активізації українського національно-визвольного руху в краї. Нові історичні обставини й об'єктивні політичні умови сприяли формуванню нової української політичної еліти, яка стимулювала політичну свідомість

української етнічної спільноти й організувала її на політичні акції, унаслідок чого українське населення краю політично консолідувалося навколо української державницької ідеї. Національні настрої та позиція населення Закарпаття були виразно українськими й мали соборницький характер. У національно-політичному плані активна визвольна боротьба за українську державність і соборність сприяла формуванню й утвердженню в карпатських українців національної свідомості, почуття єдності з усім українським народом. Указані обставини знайшли практичне відображення в подальшій інтеграції, поглибленні політизації й утвердженні виразної національної самоідентифікації в середовищі українського населення Закарпаття в міжвоєнний період.

1. Баженова Н. Нарис історії революційно-визвольного руху трудящих Закарпаття 1917–1923 рр / Н. Баженова. – Ужгород : УЖДУ, 1962. – 166 с.
2. Вегеш М. Громадсько-політичні взаємовідносини Східної Галичини і Закарпаття в 1918–1919 роках : матеріали до спецкурсу для студентів іст. фак. / М. Вегеш. – Ужгород, 1996. – 62 с.
3. Вегеш М. Національно-визвольні змагання українців Східної Галичини і Закарпаття в 1918–1950 рр. ХХ ст. / М. Вегеш, Н. Гречанюк. – Ужгород, 2003. – 187 с.
4. Віднянський С. Проблема самовизначення і розв'язання питання про державну приналежність Закарпаття після першої світової війни / С. Віднянський // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2007. – № 16. – С.104–115.
5. Відсвятування гуцульського повстання // Нова Свобода. – 1938. – Ч. 138.
6. Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців / за заг. ред. М. М. Вегеша. – Ужгород : Карпати, 2002. – 709 с.
7. Гуцульщина // Руська нива. – 1920. – 21 новембра.
8. 20-ті роковини гуцульського зриву // Діло. – 1939. – 13 січня.
9. Державний архів Закарпатської області (далі – ДАЗО), ф. 59, оп. 1, спр. 1. Десятий закон Угорського Уряду про автономію Русинського народу Угорщини, 21 грудня 1918 р. – 16 арк.
10. ДАЗО, ф. 59, оп. 1, спр. 3. Відозва губернатора Руської Країни до населення Руської Країни у зв'язку з її утворенням, січень 1919 р. – 3 арк.
11. ДАЗО, ф. 59, оп. 1, спр. 9. Листування з міністром у справах Руської Країни, Марамароським політичним уповноваженим та іншими про заходи проти агітації за приєднання Закарпаття до України, 28 січня 1919 р. – 28 квітня 1919 р. – 28 арк.
12. ДАЗО, ф. 59, оп. 1, спр. 10. Протокол Хустських народних зборів про приєднання руських жуп Угорщини до України, 16.02.1919 р. – 4 арк.
13. Закарпаття // Республіка. – 1919. – 18 марта.
14. З “Руської Країни” // Народ. – 1919. – 19 мая.
15. Здіорук С. І. Національно-політичні рухи та їхній вплив на державне управління / С. І. Здіорук, В. Г. Кремень, М. Д. Міщенко. – К. : НІСД, 1998. – 81 с.
16. Зединення з угорською Україною // Нове життя. – 1919. – 21 січня.
17. Історія міст і сіл УРСР: Закарпатська область. – К. : Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, АН УРСР, 1969. – 786 с.
18. Клемпуш І. Кілька слів щодо “Гуцульської республіки” / І. Клемпуш // Українське слово. – 1938. – 6 січня.
19. Ключурак С. До волі. Спомини / С. Ключурак. – Нью-Йорк : Карпатський Союз, 1978. – 189 с.
20. Компанієць І. Революційний рух в Галичині, Буковині та Закарпатській Україні під впливом ідей Великого Жовтня (1917–1920 рр.) / І. Компанієць. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 111 с.
21. Компанієць І. Становище і боротьба трудящих мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку ХХ ст. (1900–1919 рр.) / І. Компанієць. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – 372 с.
22. Магочій П. Формування національної свідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948) / П. Магочій. – Ужгород, 1994. – 296 с.
23. Мадяри // Нове життя. – 1919. – 4 січня.
24. Мушинка М. Лицар волі: Життя і політико-громадська діяльність Степана Ключурака / М. Мушинка. – Ужгород, 1995. – 282 с.
25. Мушинка М. Степан Ключурак – засновник і президент “Гуцульської Республіки” / М. Мушинка // Домашевський М. Історія Гуцульщини. – Львів : Логос, 2000. – Т.V. – С.500–506.
26. Народи Угорських Українців в Станиславові // Народ. – 1919. – 1 мая.
27. Нариси історії Закарпаття / Ужгородський державний університет, Інститут карпатознавства ; відп. ред. І. Гранчак. – Ужгород : Закарпаття, 1995. – Т.II. (1918–1945). – 633 с.

28. Піпаш В. Гуцульська республіка – предтеча Карпатської України / В. Піпаш // Матеріали міжнародної наукової конференції “Українські Карпати: етнос, історія, культура”. – Ужгород, 1993. – С.413–419.
29. Попик С. Українці в Австрії. 1914–1918: Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни / С. Попик. – К. ; Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 236 с.
30. Проти “української пропаганди” в Угорщині // Діло. – 1917. – 8 падолиста.
31. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України / В. Сергійчук. – К. : Українська видавнича спілка, 2000. – 432 с.
32. Сміян П. Жовтнева революція і Закарпаття. (1917–1919) / П. Сміян. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1972. – 166 с.
33. Токар М. Особливості політизації українців Закарпаття в умовах трансформації політичних систем у ХХ ст. // www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=21&c=491.
34. Троян М. Революційно-визвольна боротьба трудящих Закарпаття наприкінці 1918 – на початку 1919 рр. / М. Троян // З історії західноукраїнських земель. – К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. – С.97–114.
35. Химинець Ю. Мої спостереження із Закарпаття / Ю. Химинець. – Нью-Йорк : Накладом Карпатського Союзу, 1984. – 189 с.
36. Шандор В. Закарпаття, історико-правний нарис ІХ ст. / В. Шандор. – 1920. – Нью-Йорк : Карпатський Союз, 1992. – 292 с.

In the article the participation of the Trans-Carpathian Ukrainians in political life of the district is analysed, the factors which will be instrumental in their politization and the peculiarities of the indicated process are exposed. It is proved that the basic purpose of the national liberation movement of the Ukrainians of the Trans-Carpathian was a competition of the Ukrainian state national identity.

Key words: *Ukrainians, Trans-Carpathian, politization, Ukrainian national-liberation movement, ethnic consolidation.*